Gáspár András Barátokkal

Ez a kép, ahol fekszenek, Nagyváradon, talán a Körös partján készült. Szemben [lent] baloldalt Gáspár Andris, jobboldalt Steiner Márta, Andris unokatestvére. Ő Izraelbe ment férjhez, majd elvált az urától, és Angliába, Londonba költözött. A másik kettő két barát. Ők maguk találták ki [a beállítást], és az ötödik felülről lefényképezte őket. A háború előtt készült a kép. A Steiner Márta családjában dúsgazdag emberek voltak, ők nem voltak deportálva. Sikerült nekik ellógni a deportálás elől. Hogy miképpen, az titok. Állítólag összejátszottak valami SS-szel, nem tudom. Svájcba mentek. Az nagyon rosszul esett például, mikor hazajött a két ikerfiával. Meg akartam mutatni a fiainak, hogy hol gyerekeskedett. Nagyon szerették egymást Andrissal. Eszükbe jutott, hogy nagyon szép időt töltöttek a férjével a Gyilkos-tónál, és akkor mondtuk, hogy menjünk a Gyilkos-tóhoz. Bérelt autóval jöttek, talán Németországban bérelték. Útközben, az autóban szóba került a deportálás, és csak arra emlékszem, hogy felcsattant olyan ideges hangon, hogy 'Nehogy kezdjétek nekem a deportálási meséket, mert idáig vagyok vele?!'. Meséket? ő nem volt, tehát nem akarja hallani a meséket. Nekem ez olyan rosszul esett? Úgy elhallgatott Andris is, én is, olyan csend lett a kocsiban, hogy csuda. A deportálásból hazatérve, miután beköltöztem [Nagy]Váradra, összetalálkoztam a főutcán Gáspár Andrással. Hát a nyakamba ugrott, hiszen barátok voltunk, szemben laktunk egymással. Ő a holokauszt idején Lengyelországban volt munkaszolgálatos. Őszintén szólva, nem nagyon beszélgettünk erről. Én régebb nem tudtam erről beszélni, a gyerekeknek se mondtam el. Andris komoly sportoló, teniszező, úszó volt, de amikor hazajött, csont és bőr volt. Az utolsó hetekben-hónapokban becsapták őket egy gyűjtőtáborba. Egyike volt az elsőknek, akik hazajöttek [Nagy]Váradra. A bátyja nem volt deportálva, mert évekkel azelőtt a

felesége kedvéért kikeresztelkedett, és mint fehér karszalagost nem vitték el. Andris késői gyerek volt, negyvenhárom éves volt az anyja, mikor szülte. Volt egy nővére is, aki tizenhat évvel volt idősebb, az se jött haza. Sem a többi rokonsága, pláne az anyja. Az apja ügyvéd volt, de meghalt szívinfarktusban, mikor Andris tizenkettedikes volt a líceumban. Nem hagyott semmit rájuk. Akkor a bátyja már dolgozott, és ő segítette az édesanyját, Andris meg fenntartotta magát: órákat adott a gyengébb tanulóknak pénzért. Amikor találkoztunk, ő már dolgozott egy bányavállalatnál, munkásigazgató volt egy agyag- és kaolinbányában Réven [Bihar megyében]. Érettségivel is felvették bányaigazgatónak. S attól a perctől kezdve, minden szombat-vasárnap bejött Nagyváradra. Andris is örült, hogy volt kivel a régi [háború előtti] dolgokat megbeszélni. Nagyon jól megértettük egymást. Szombat esténként akkor nagy divat volt kimenni az Astoriába. Különben az Astoria a barátnőmnek az édesapjáé volt. Jött a barátnőm is, ő már a férjével volt, én pedig Andrissal. S olyan viccesen azt mondta nekem, hogy -- ezt nem fogom elfelejteni -- 'Össze kéne házasodjunk!'. Mondom: 'Te hülye vagy?' Én Andrist nagyon becsültem, tiszteltem, de nem volt szó szerelemről vagy ilyesmiről? S erre írt egy nyilatkozatot -- egy költözésnél eltűnt --, hogy 'Teljes szellemi képességem tudatában aláírom azt, hogy Annit elveszem feleségül'. Az egész egy vicc volt. Én elgondolkoztam rajta, mert éltem házasságban már egyszer, nagy szerelmi házasság volt. Szóval, 1948-ban összeházasodtunk. Csak polgári esküvő volt. Én a zsidó vallás szerint nem váltam el, mert elmentünk a hitközséghez, és azt mondták, hogy ezt ne is csináljuk, mert egy olyan hosszú procedúra, hogy mi azt nem tudjuk kifizetni. Polgárilag elváltam, megvan a válási decizió. Másodszor csak polgári esküvő volt, két tanúval, s aztán barátok, akik még voltak, osztálytársak, elmentünk az étterembe. És arra is emlékszem, hogy a krumplilevesben -- hát olyan sokat nem lehetett rendelni, mert nem volt miből --, szóval a krumplilevesben halszálkát találtam -- a legjobb [nagy]váradi vendéglőben, a Transilvaniában! És egy olyan szép házasságunk lett, őszintén mondom, hogy ritka volt. Nem volt vita, veszekedés vagy nézeteltérés közöttünk negyvennyolc évig.